

ԱՐՄԱՎԻՐԻ Ռ.ԵՂՈՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԹԻՎ1
ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Դեռահասը ավագ դպրոցում

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Սեդա Աղաբաբյան

Դալարիկի Հ. Հովհաննիսյանի անվան հ1. միջնակարգ դպրոց

Մենթոր՝ Նարինե Վասիլյան

Արմավիր 2022

Բովանդակություն

1.Ներածություն.....	3
1.1 Ծրագրի նպատակը.....	3
Գլուխ 2. Դեռահասություն.....	4
2.1. Դեռահասների տարածված խնդիրները.....	5
2.2. Դեռահասության ճգնաժամը և պատճառները.....	6
2.3. Դեռահասի հետ աշխատելու մեթոդներ.....	7
Գլուխ3.Ժամանակակից դեռահասի առօրյան.....	9
3.1. Ինտերնետից կախվածություն.....	10
3.2. Սերունդների հակամարտություն.....	10
3.3. Ի՞նչ է պետք դեռահասին մեծահասակից.....	12
3.4.Ի՞նչ են զգում ծնողները.....	12
Եզրակացություն.....	13
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	14

Ներածություն

Ղեռահասը ավագ դպրոցում թեմայով հետազոտական աշխատանքը պատմում է, թե ինչ է <ղեռահասությունը>: Այս աշխատանքը ներկայացնում է ավագ դպրոցում դեռահասների վարքագծի ինչպես նաև նրանց ծնողների խնդիրների լուծման հնարավոր տարբերակները:

Այս հետազոտական աշխատանքով փորձեցի վեր հանել ավագ դպրոցի սոցիալական պատկերը ժամանակակից դպրոցի պայմաններում: Բացի այդ մեզ ուսուցիչներին հետաքրքրում են այն խնդիրները, որոնց բախվում են դեռահասները իրենց կյանքում, և այն ուղիները, որոնցով նրանք լուծում են ծագած դժվարությունները, հասկանում դեռահասի խնդիրները:

Այս աշխատանքը պարունակում է տեսական նյութ, որը թույլ է տալիս ծանոթանալ դեռահասության առանձնահատկություններին, ինչպես նաև պատմում է դեռահասների առօրյայի, նրա գործունեության, ճգնաժամի և նախասիրությունների մասին: Առանձնակի ուշադրություն է դարձվում սերունդների հակամարտության խնդիրներին:

Ծրագրի նպատակը.

1. Պարզել, և վեր հանել երիտասարդների հիմնական խնդիրները
2. Պարզել հետազոտության հիմնական մտահոգությունների հաղթահարման ուղիները
3. Բացահայտել, վերլուծել երիտասարդության հիմնական հեռանկարները.
4. Ներկայացնի երիտասարդության հիմնական մարտահրավերները.
5. Եզրակացություն արվի ուսումնասիրված նյութի վերաբերյալ:

Գլուխ 2. Ղեռահասություն

Ղեռահասություն հանցակարգը հայտնվել է 20-րդ դարի սկզբին: Արդեն այդ ժամանակ ղեռահասությունը համարվում էր խնդիր: Իսկ 21-րդ դարում ղեռահասության խնդիրն ավելի է սրվում: Թե ինչն է մտահոգում ժամանակակից երիտասարդներին այսօր, և ինչ է իրենց հետաքրքրում միայն իրենք լավ գիտեն:

«Ղեռահասը աշխարհն այլ կերպ է ընկալում», «այլ կերպ մտածում», «պահանջկոտ և արկածախնդիր է», միևնույն ժամանակ ցուցաբերում է ագրեսիվություն և հանգստություն: Երբ ստիպում են ինչ որ բան անել բացահայտ հակառակվում է, և չի հետևում մեծահասակների ցուցումներին: Սա հենց ժամանակակից պատանու նկարագրությունն է: Ղեռահասությունը 12-16 տարեկան երեխաների զարգացման շրջանն է, որը համապատասխանում է ավագ դպրոցական տարիքին: Բնութագրվում է կենսական ակտիվությամբ և մարմնի վերակազմավորմամբ: Այս շրջանում բացի ֆիզիկական հասունացումից տեղի է ունենում նաև բարոյական և մտավոր ուժի աճ: Ղեռահասությունը նաև անցումային տարիք է, քանի որ բնութագրվում է մանկությունից հասունություն, անհասությունից հասունություն անցումով: Նա էլ երեխա չի, բայց և մեծահասակել չի: Չարգացումը ավարտվում է մոտավորապես 16 տարեկանում՝ ղեռահասի տղայի կամ աղջկա փոխակերմամբ: Այս տարիքում նրանց մոտ լուրջ փոփոխություններ են լինում: Այն վերաբերվում է կյանքի բոլոր ոլորտներին, ինչպես նաև փոխվում է վերաբերմունքը շրջակա միջավայրի նկատմամբ: Նա բոլորից պահանջում է այլ տարբերվող վերաբերմունք իր նկատմամբ: Այս տարիքը ասոցացվում է նաև եռանդուն շարժումների, սոցիալական նշանակության, և հետաքրքրությունների բավարարման շրջան: Հոգեբանները նաև անրադարձ են կատարում այս շրջանին՝ անվանելով «ծանր աղետների» շրջան: Ներկայացնելով նրանց հիստերիան, ագրեսիվությունը և դաժանությունը:

ա. այս տարիքը տատանումների և ցնցումների շրջան է.

բ. այս փոփոխությունները հիմնված են կենսաբանական պատճառի վրա.

Դեռահասությունը նաև այն ժամանակաշրջանն է, երբ ձեռք են բերում մասնագիտություն և ծնողի ազդեցությունից ազատվելու հնարավորություն: Դեռահասությունը չունի հստակ սահմաններ, քանի որ այն կախված է կյանքի և գործունեության հատուկ պայմաններից, որոնք տարբեր են: Դեռահասի մտավոր զարգացումը բավականին առաջ է իր փորձից, նա չի կարող գիտակցել այն հնարավորությունները, որոնք իրեն տրամադրում է իր մտավոր զարգացման մակարդակը: Ստացվում է որ զարգացումն առաջ է ընկնում սովորումից և փորձից: Ինչ վերաբերում է հոգեբանության տարիքային բնութագրերին, դրանք բնութագրվում են շատ լայն փոփոխությամբ, որը հիմնված է երեխայի կյանքի և գործունեության հատուկ պայմանների, նրա դաստիարակության և կրթության անհատական տարբերակների վրա: Երբ հոգեբանները խոսում են հոգեբանության տարիքային առանձնահատկությունների մասին, նրանք նկատի ունեն տարիքի ամենատիպիկ, առավել բնորոշ գծերը՝ նշելով զարգացման ընդհանուր ուղղությունը:

Դեռահասների տարածված խնդիրները

Դեռահասների կյանքի այս փուլը լի է փորձություններով և նորություններով: Նրանք կարող են զարգացնել վատ սովորություններ, որոնք մեծ հասակում կարող են լուրջ խնդիրներ առաջացնել՝ խնդիր ունենալով վարքի հետ կապված, երբ ծնողները չեն կարողանում որևէ բան անել:

Դեռահասների ամենատարածված խնդիրներից է՝

- 1. Ֆիզիկական փոփոխությունները՝ որոնք տեղի են ունենում հորմոնալ ակարդակի փոփոխության պատճառով:**
- 2. Զգացմունքային փոփոխությունները դեռահասների մոտ՝ հորմոնալ ֆոնը հազեցնում է ոչ միայն ֆիզիկական փոփոխության այլ նաև հուզականության:**

Դառնում են չափազանց զգացմունքային: Իհարկե մարմնի գործընթացների տարիքային փոփոխություններն ավելի հստակորեն համապատասխանում են տարիքին: Չնայած պետք է հաշվի առնել ուղեղի ընդունակությունները և ավելի բարձր նյարդային ակտիվությունը: Այնուամենայնիվ կյանքի, գործունեության, դաստիարակության և կրթության առանձնահատկությունները որոշիչ նշանակություն չունեն: Կախված դրանից նույն տարիքի տարբեր երեխաների մոտ մտածողությունն ու զարգացումը տարբերվում է:

Ղեռահասության ճգնաժամը և պատճառները

Այն տարիքային ճգնաժամ է , որը առաջանում է նախադեռահասությունից պատանեկությանն անցում կատարելու ժամանակ: Ըստ հոգեբանների այն տեղի է ունենում 13 տարեկանում , սակայն այն կարող է տարբեր լինել՝ կախված տևողությունից:

Ըստ որոշ հայեցակետերի գոյություն ունի դեռահասության 2 ճգնաժամ՝

1. Մեծ՝ կրտսեր դպրոցականից դեպի դեռահասություն:
2. Փոքր՝ կրտսեր դեռահասությունից ավագ դեռահասության անցում կատարելիս:

Դեռահասությունը տարիքային հակասություն է , ըստ որի սեռական զարգացումը , սոցիալ-մշակութային զարգացումը և համաօրգանական աճի ավարտը չեն համընկնում: Մարդկության պատմական և մշակութային շրջանի սահմանները փոքր ինչ ընդլայնվում են, դրա հետևանքով առաջանու է դեռահասության տարիքը՝ որպես մանկությունից անցում չափահասության: Դեռահասությունը համարվում է ճգնաժամային, քանի որ զարգացման այս փուլում երեխան ունենում է այնպիսի պահանջներ որոնք նա չի կարող բավարարել իր անբավարար սոցիալական հասունության պատճառով: Այդ պահանջմունքներից դեպրիվացիայի աղբյուր կարող են լինել ոչ միայն արտաքին արգելքները՝ այլև ներքին արգելքները: Ըստ Է. Էրիկսոնի դա այն ժամանակահատվածն է , երբ մարդը փնտրում է աշխարհում իր տեղը, դերը, կոչումը:

Ճգնաժամի ախտանշաններն են՝

- ուսումնական մոտիվացիայի պակաս
- մեծահասակ լինելու ձգտում
- կոնֆլիկտ ծնողների և ուսուցիչների հետ
- բողոքական վարքագիծ

• անլիարժեքության զգացում

- ընկճվածություն
- տազնապներ

Դեռահասի հետ աշխատելու մեթոդներ

Մեզանից յուրաքանչյուրը որդեգրում է այնպիսի մեթոդներ որոնցով ավելի արդյունավետ է աշխատել դեռահասների հետ, հատկապես պետք է ընտրել այնպիսի մեթոդներ, որոնցով չես նեղացնի, չես վիրավորի իր անձը և այլն: Կարելի է առանձնացնել զրույցի մեթոդը՝ ընտրելով պարզ ու բարդ կամ բաց ու փակ հարցեր: Ինչ՞ու, ինչպե՞ս, ինչ՞ պայմաններում՝

1. Ինչո՞ւ չես փորձում հարցին լուծում տալ:
2. Ի՞նչ է պետք անել իրավիճակը փոխելու համար;
3. Ինչպե՞ս կարող ենք պայքարել խնդրի դեմ:
4. Ի՞նչ նկատի ունես երբ խոսում ես

Այս պարզ հարցերի միջոցով կարող ենք դեռահասի հետ սկսել երկխոսությունը և փորձել պարզից գնալ դեպի բարդ: Փակ հարցերը առաջարկել միանշանակ «այո» կամ «ոչ» պատասխաններով, որոնք վարկածներ են և միայն պետք է հաստատվեն կամ հերքվեն: Ըստ իս ավելի լավ է վարկածները փոխարինել բաց հարցերով, որոնք թույլ են տալիս զրուցակցին իր տարբերակը առաջարկել : Այլընտրանքային հարցերը զբաղեցնում են միջանկյալ դիրք , բայց ըստ էության դրանք նույնպես վարկածներ են : Եվ ի վերջո բոլոր վարկածները կարող են սխալ լինել: Բայց այս հարցերը տալուց առաջ պետք է ևս մի անգամ ուշադիր զննել, նայել արդյոք զրուցակցին որևէ հարցով չեք նեղացնի, կամ հարց տալիս սպասենք , որ նա անկեղծ կպատասխանի :

Օրինակ՝

Թեստ դեռահասին ճանաչելու համար

1. Ո՞րն է քո սիրած զբաղմունքը:

2. Քո ամենամեծ վախը:

3. Ի՞նչ է քեզ համար Հայրենիքը:

4. Բնութագրիր քեզ մեկ բառով:

5. Ո՞րն է քո գույնը:

6. Տարվա ո՞ր եղանակին ես քեզ նմանեցնում:

7. Առանց ինչի՞ չես պատկերացնի քո կյանքը:

8. Մարդ առանց որի չես պատկերացնի կյանքդ;

9. Ի՞նչ է քեզ համար երջանկությունը:

10. Ի՞նչ խորհուրդ կտաս ինքդ քեզ:

11. Եթե հնարավորություն ունենաս ի՞նչ կցանկանաիր փոխել:

Գլուխ 3. Ժամանակակից դեռահասի առօրյան

Պատանեկության ժամանակ դեռահասի մոտ տեղի է ունենում լուրջ փոփոխություններ: Սա վերաբերվում է նրա կրճանքի բոլոր բնագավառներին; Չնայած որ մեծ փոփոխություն է կրում կրթական ոլորտը; Փոխվում է նաև վերաբերմունքը շրջակայի նկատմամբ: Դեռահասը երեխա չի և պահանջում է ուրիշ վերաբերմունք իր նկատմամբ: Դեռահասությունը հետաքրքրող մտքի, գիտելիքների, ազահ ցանկության, փնտրելու եղանակ է՝ հատկապես, եթե այն ունի սոցիալական նշանակություն: Սակայն սա արտահայտվում է անկազմակերպ տեսքով; Սակայն երբեմն դեռահասությունը հայտարարում են «աղետների» շրջան:

ա. Դեռահասությունը անձի բոլոր բնագավառներում հանկարծակի և կտրուկ փոփոխությունների ժամանակաշրջան է:

բ. Այս տարիքը «փոթորիկների և հարձակումների» ժամանակաշրջան է:

գ. Հիմնված է կենսաբանական արժեքների վրա:

Դեռահասի մտավոր զարգացումը առաջ է իր փորձից, նա չի գիտակցում այն հնարավորությունները, որ տրվում է իրեն մտավոր զարգացման փուլում: Ստացվում է որ զարգացումը առաջ է ընկնում սովորումից և փորձից:

Որոշ բնածին հատկանիշներ՝ ուղեղի ընդունակությունը, բարձր նյարդային ակտիվությունը որոշակի դեր են խաղում անհատական տարբերությունների ձևավորման մեջ:

Պատանեկություն երիտասարդների մոտ հագեցած է ցանկություններով, որոնք նրանց ճանաչողական կարծիքները բարելավելու համար է: Նա իր ժամանակի մեծ մասը ծախսում է դպրոցական նյութը յուրացնելու վրա: Ավագ դպրոցի առօրյայի հետ կապված շատ ուսումնասիրություններ է կատարվել՝ կյանքի որոշակի ասպեկտների միջոցով, ինչպիսիք են ինտեռնետային միջավայրը, աշակերտների փոխազդեցությունը, երջանկության մասին պատկերացումները: Հիմա մեծ ուշադրություն է դարձվում դպրոցական հոգեկան և ֆիզիոլոգական առողջության ուսումնասիրությանը:

Ինտերնետից կախվածություն

Սոցիալական ցանցերը, ֆորումները, պորտալը կարողանում են օրեր շարունակ մարդուն պահել մոնիտորի արջև: Վիրտուալությունը հարմար է նրանով, որ կարող ենք շատ բան ասել, մեկնաբանել, քննել և չվախենալ դատողական մտքերից: Տանը նստած՝ կարող ենք շփվել աշխարհի տարբեր ծայրերում գտնվելով, լսել երաժշտություն գրել ու կարդալ մեկնաբանություններ և դիտել ֆիլմեր: Ու այս ամենի համար պետք է ընդամենը համացանց և ինտերնետ և կարող ես երևակայությանդ ազատություն տալ:

Բայց սրան զուգահեռ պետք է փաստենք, որ դեռահասները չեն զբաղվում ինքնակրթությամբ՝ այլ ամբողջ ժամանակը անցկացնում են վիրտուալ տիրույթում: Նրանց համար ավելի հետաքրքիր է գտնվել մի տիրույթում որտեղ իրենց ոչ ոք չի ճանաչում՝ ներկայանում են այնպես ինչպես ուզում են, և ինչպես ուզում են որ իրենց ընդունի հասարակությունը: Նրանք խուսափում են մարդկային շփումից: Այստեղից մեկ այլ խնդիր է առաջանում:

- Դադարում են պարզ մարդկային շփում ունենալուց, նամակագրվում են սոցցանցերում:

Սպորտ– չնայած տեխնոլոգիական առաջընթացին, արդի աշխարհում սպորտը դեռևս ապրում է: Երիտասարդները օրվա մեծ մասը անցկացնում են մարզադահլիճում;

Հաղորդակցություն–Սա ոչ միայն երիտասարդների համար է ակտուալ այլ նաև մյուս տարիքային խմբերում; Այս տեսակի մարդկանց համար մեծ նշանակություն ունի հաղորդակցությունը: Սրա մեջ չի մտնում «փողոցային» բառերը:

Սերունդների հակամարտություն

Հակամարտության խնդիրները գալիս են մեծահասակների կողմից չհասկանալուց: Դա բերում է ծնողների հետ կոնֆլիկտի: Այս ամենի հետևանքով դեռահասները զնում են տանից կամ երբեմն ինքնասպանություն են գործում: Ծնողը միշտ աշխատելու է ինքն իր վրա՝ հիշելով իրեն այդ տարիքում: Այս համեմատությունն տարբեր տարիքներում առանձնահատկություն է եղել: Կան տարբեր պատճառներ, որոնք հրահրում են նման հակամարտություն.

1. աշխարհայացքի առանձնահատկություն

2. հարմարավետության գոտի

Ծնողները միշտ ունեն այն մտավախությունը, որ ազատության մեջ դեռահասը կկորցնի չափի զգացումը: Սա շատ բնական է, երբ ծնողը մտածում , եթե հիմա որևէ բան թույլ տամ, որը նախքինում արգելել եմ գուցե նա չափն անցնի և սահմանները չճանաչի: Բայց մի կողմից կարող է 1-2 անգամ չափն անցնել ու անհրաժեշտ հետևությունն անել՝ չնայած որ ծնողն այդ ամենը բավական երկար բացատրել է ու նա չի հասկացել: Ծնողը պետք է կարողանա գտնել շփման այնպիսի եզրեր, որ ընդհանուր հայտարարի գան ու միևնույն սպասելիքներն ակնկալի դեռահասից: Այն ծնողներն որոնք միշտ ճնշում են դեռահասների մեծանալուն, կայանալու ձգտումները: Արդյունքում ունենում ենք կամ ինֆանտիլ, կամ սոցիալապես ոչ ցանկալի վարքով մեծահասակներ: Այն դեռահասները , որոնք ունեն պահանջ տանը ինտեգրվելու, հաճախ չբավարարվելով փորձում են այդ պահանջները ուղղել արտաքին աշխարհ:

Կառանձնացնել մի կարևոր գործոն՝ երեխային հնարավորություն տալ՝ որպեսզի տարբեր իրադրություններում գտնի ինքն իրեն: Եթե մինչև այդ ծնողը եղել է վերահսկող, այժմ նա պետք է այլ մոտեցում ցուցաբերի՝ հավասարը հավասարի: Սա մեծ նշանակություն ունի քանի որ եթե սահուն հարաբերություն է դեռահասի և ծնողի միջև ապա դեռահասը նոր բաներ փորձելու քայլեր չի անում: Հաճախ դեռահասների վարքը բեղեք է ծնողի քայլերի նկատմամբ: Այստեղ հարցը պետք է մի քանի կողմով դիտարկել՝

1. կարող ենք ազդեցիկ գործողությունից հետո վերականգնել ամեն բան:

2. եթե ազդեցիկ վարք ցուցաբերելուց հետո փոշմանի:

3. եթե մեր վարքով մարդու հոգուն ենք դիպչում հնարավոր է վերականգնել հարաբերությունները առանց հետք թողնելու:

Դեռահասի վրա ծնողական ազեցությունը կարևոր դեր է ,բայց այն սահմանափակ է: Հասակակիցների կարծիքը ավելի կարևոր է նրանց համար: Դեռահասների արժեքային կողմնորոշումները կախված են ծնողի դիրքից: Բայց սրան զուգահեռ ձգտում է անկախության: Այստեղ օգնության է գալիս ընտանիքում դաստիարակության ոճը: Ծնողի վերահսկողությունը դեռահասի վարքի նկատմամբ, բերում է դժվարությունների:

Ի՞նչ է պետք դեռահասին մեծահասակից

- Կրթական տեղնուլոգիաներ, որոնք տարբերվում են կրթական և ավագ դպրոցի տեխնոլոգիաներից:
- Դեռահասը հեռախոսի կարիք ունի:
- Դեռահասին անհրաժեշտ է մեծահասակ՝ որպես փոփոխվող աշխարհում ուղենիշ:
- Դեռահասին պետք է իրեն սիրող ընտանիք:

Ի՞նչ են զգում ծնողները.

- Գրեթե հաճախ սարսափում են անցումային փուլից:
- Սպասում են այն ցնցումներին , որոնք անխուսափելի են անցումային շրջանում:
- Վախենում են , որ կմեծանա երեխան և կկորցնեն նրան:
- Իրենց հանդեպ հնազանդությունը կկորցնեն:
- Այս բոլոր վախերը երբեմն երեխան կրում է իր վրա:

Եզրակացություն

Հետևելով Երիտասարդ սերնդի հեռանկարներին՝ գալիս ենք այն եզրահանգման, որ դեռահասները զգայուն են իրենց ուղղված քննադատությունների նկատմամբ, նրանց համար դժվար է հասարակության հետ շփումը, մասնագիտության ընտրումը, աշխատելը, ընտանիք ստեղծելը: Այս բոլոր դժվարություններին կընթացի ընթացքում բախվում է դեռահասը: Այս ընթացքում ամենափոքր սխալն անգամ կարող է նրանց հանդեպ ճակատագրական լինել: Մարդը պայքարում է իր վատ սովորույթի դեմ իր ամբողջ կյանքում, որը թույլ է տվել պատանեկության տարիներին: Նրանք փորձում են ամեն կերպ ամրապնդել իրենց դիրքերը մեծ աշխարհում, ու հաճախ բախվելով խնդիրների շեղվում են ճիշտ ուղղուց, որնել մեծ հետք է թողնում ողջ կյանքի ընթացքում: Բոլոր խնդիրները գալիս են Երիտասարդության ամենափոքր սխալներից: Այստեղ կարևոր է պահել մտավոր և ֆիզիկական առողջությունը, չհետևել նորաձևությանը անմնացորդ, միշտ ունենալ սեփական հաստատուն կարծիքը, ողջամտորեն նայել խնդիրներին և փորձել լուծումներ գտնել: Ապրել իրական կյանքում, այլ ոչ թե վիրտուալ հարթակում չնայած ավելի հարմար է իրենց;

Ի վերջո դեռահասը իր կողքին պետք է ունենա հուսալի հենարան, ով պատրաստ կլինի մշտապես օգնել իրեն, դնել ճիշտ ուղու վրա և չվիրավորել իր անձը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Кле М. Психология подростка (психосексуальное развитие). М.,1991
2. Кон И.С. Открытие «Я». М., 1978.
3. Эльконин Д.Б. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков// Избр. тр. М.,1989.
4. Выготский Л.С. Педология подростка//Собр. соч.:В 6 т. М.,1984.Т 4.
5. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М.,1986.
6. Кулагина И.Ю., Коллюцкий В.Н.Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. — М.: ТЦ «Сфера», 2001.-464с.
7. <https://medex.am/health-topics/teenage-aggression>
8. <https://erexa.am/blog/inchpes-dastiarakel-derahas-txanerin/>
9. <https://www.doctors.am/derahasutyanyan-tariqi-yndhanur-bnutagir>

